

Lunds universitet
Statsvetenskapliga institutionen
Handledare:

STVK11
HT09
Åsa Knaggård
Roger Hildingsson

Den rysk-europeiska relationen

—

gasberoende och liberaldemokratisk utveckling

Jonathan Gradén

Abstract

Since the fall of the Soviet Union in 1991, the relation between the European Union and the Russian federation has been stressed. The Russian leadership has been severely criticised by the EU for intentionally hampering Russia's democratic development, an issue that affects the relationship between the two parties. At the same time, the EU imports approximately 36 % of its natural gas from Russia, a number which is expected to increase to as much as 70 % in the next two decades.

By using a scenario based method, I discuss how the development of liberal democratic values in Russia and the EU's dependence on Russian natural gas can affect the relationship between the two parties and which decisions the leaders of said powers will have to address given the development of these two variables in three future scenarios.

Nyckelord: Rysk-europeisk relation, liberaldemokratisk utveckling, gasberoende, scenariobaserad forskning, sårbarhet, demokratiska freden

Antal ord: 9 999

Innehållsförteckning

1	Introduktion	1
1.1	Inledning	1
1.2	Syfte och frågeställning	1
1.3	Variabler	2
1.4	Metod	3
1.4.1	Metod 1 – Historiebaserad och teoribaserad.....	5
1.4.2	Metod 2 – Aktörsinriktad.....	5
1.5	Avgränsning.....	6
1.6	Material	7
1.7	Disposition	8
2	Förklaring av variabler	9
2.1	Demokrati	9
2.1.1	Normativ teori.....	10
2.1.2	Strukturell teori	10
2.2	Sårbarhet	11
3	Scenarioanalys.....	12
3.1	Scenario A – Demokratiskt Ryssland, oberoende EU	12
3.2	Scenario B – Demokratiskt Ryssland, beroende EU	15
3.3	Scenario D – Odemokratiskt Ryssland, beroende EU	18
4	Slutsatser.....	21
5	Referenslista	23
5.1	Tryckta källor.....	23
5.2	Uppsatser och artiklar	23
5.3	Hemsidor.....	24

1 Introduktion

1.1 Inledning

Efter Sovjets sammanbrott 1991 har förhållandet mellan den Europeiska unionen och den ryska federationen varit tämligen omväxlande. Under Boris Jeltsins tid som president utvecklades landet åt det demokratiska hållet, vilket motverkades under Vladimir Putins tid vid makten, en trend som Dmitriv Medvedev fortsatte. Det europeiska intresset för en demokratisk utveckling i Ryssland har länge varit stort, och Rysslands utveckling åt det motsatta hållet i kombination med aggressiva tendenser mot sina grannar har påverkat relationerna mellan Ryssland och EU negativt.

EU är beroende av Ryssland för 36-38 % av sin naturgasimport.¹ Kalkyler räknar med att EU kommer få ett större behov av naturgas, och forskare inom området menar att Ryssland är den mest sannolika leverantören, vilket kommer resultera i att landet år 2030 kommer stå för mellan 50-70 % av EU: s gasimport.²

Utvecklingen av det europeiska energibehovet och den demokratiska utvecklingen i Ryssland är två faktorer som i framtiden kommer att påverka utvecklingen av relationen mellan Ryssland och den Europeiska unionen. Här blir teorin om den demokratiska freden relevant.

Teorin om den demokratiska freden är gammal och har blivit kritiserad, men den försvaras av bland andra John Owen, som menar att liberala demokratier inte går i krig med varandra och att relationer mellan liberala demokratier går smidigare än mellan illiberala stater.³

Europas energibehov har diskuterats i ett flertal avhandlingar, bland annat tas det upp Jeffrey Mankoff vid Council of Foreign Relations och i Robert Larssons rapport till Totalförsvarets Forskningsinstitut. Båda talar om de negativa aspekterna av EU: s ökade beroende av rysk gas och de konsekvenser detta kan få för relationen mellan Ryssland och EU.⁴

Jag vill ta reda på vilka konsekvenserna kan bli för den rysk-europeiska relationen beroende på utvecklingen av det europeiska energibehovet och den liberaldemokratiska utvecklingen i Ryssland. För att göra detta använder jag mig av explorativ scenariobaserad vetenskap för att skapa ett antal tänkbara framtidsscenarier, vilka jag sedan analyserar för att kunna uttala mig om relationen mellan dessa tre faktorer.

1.2 Syfte och frågeställning

Syftet med denna uppsats är att diskutera vad som kan hända med den rysk-europeiska relationen, givet den ryska liberaldemokratiska utvecklingen och det europeiska beroendet av rysk naturgas. Jag vill redan här påpeka att jag med "den rysk-europeiska relationen" åsyftar relationen mellan den ryska federationen och den Europeiska unionen, inte hela Europa. Jag

---

¹ Andersson 2009, s 10, Larsson 2006, s 178 och Mankoff 2008, s 12

² Andersson 2009, ss 5, 8

³ Doyle 1986, ss 1156-1163 och Owen 1997, ss 87-89

⁴ Larsson 2006

använder en scenariobaserad metod och tittar på konsekvenserna av förändringen av två oberoende variabler för att komma fram till påverkan på en tredje, beroende variabel. De oberoende variablerna är ”grad av liberaldemokratiskt styre i Ryssland” och ”europeiskt beroende av rysk gas” och den beroende variabeln är ”karaktären på den rysk-europeiska relationen”.

Genom att använda denna scenariobaserade version av framtiden kan man undgå det rent spekulativa. Istället för att ställa frågan ”Hur kommer relationen mellan Ryssland och EU att utvecklas” ställer jag frågan ”Hur kommer relationen mellan Ryssland och EU att utvecklas givet omständigheterna för de olika scenarierna?”. Situationen är alltså given i förväg (via de olika scenarierna), och jag vill komma fram till vad som skulle hända med relationen givet dessa omständigheter. Detta gör jag genom två undermetoder till scenariobaserad metod, vilka jag återkommer till under rubriken ”Metod”.

Den huvudsakliga frågan jag kommer besvara är som följer:

- Hur kan den liberaldemokratiska utvecklingen i Ryssland och EU:s beroende av rysk gas påverka relationen mellan den ryska federationen och den Europeiska unionen?

För att svara på denna fråga skapar jag tre scenarier, där variabelvärdena skiljer sig för varje scenario. Med fokus på mina två oberoende variabler och deras historiska utveckling och troliga framtida utveckling baserat på ett aktörsfokuserat perspektiv, hoppas jag kunna uttala mig om förändringen på den rysk-europeiska relationen.

1.3 Variabler

Under denna rubrik motiverar jag valet av mina oberoende variabler. Den beroende variabeln, karaktären på den rysk-europeiska relationen, är vad jag vill undersöka.

Den första oberoende variabeln, den liberaldemokratiska utvecklingen i Ryssland, är viktig som förklaringsfaktor eftersom demokrati har nämnts som en viktig orsak till fred och samarbete i ett stort antal uppsatser både i våra dagar och långt tidigare i historien.⁵ Jag menar att demokrati på grund av Europas intresse för rysk demokratiutveckling, teorin om den demokratiska freden och den senaste tidens oro är viktig för att påverka relationen mellan EU och Ryssland. Europeiska ledare har flera gånger nämnt den ryska demokratins brister som en anledning till försämrade relationer, vilket indikerar vilken vikt rysk demokratiutveckling tillskrivs i Europa. Larsson menar att Rysslands negativa demokratiska utveckling kommer vara problematiskt för relationen mellan EU och Ryssland i framtiden,⁶ och jag instämmer.

Den andra oberoende variabeln, EU:s beroende av rysk gas, kommer från teorin om sårbarhet som utvecklades av Robert Keohane och Joseph Nye. De menar att ett land i beroendeställning av ett annat har ett definitivt politiskt underläge och att det finns en maktaspekt i situationen, vilket jag redogör mer för under rubriken ”Förklaring av variabler”. Precis som demokrativariabeln har beroendefaktorn i relation till gas varit relevant länge, men aktualiserats nyligen. I och med gaskrisen i Ukraina 2006, byggandet av Nord Stream-gasledningen i Baltiska havet som förväntas göra Tyskland beroende av rysk gas och beräkningen att det europeiska beroendet av rysk naturgas kommer stiga så högt som till 70% på den europeiska marknaden (naturgas står i nuläget för ca 25% av all generation av el i EU) är EU:s beroende av rysk gas mycket viktigt. Det faktum att en uppsjö av rapporter har

---

⁵ Se exempelvis Immanuel Kants verk ”Zum ewigen Frieden. Ein philosophischer Entwurf”

⁶ Larsson 2006

skapats av amerikanska, europeiska och till och med svenska forskare (bland annat Robert Larsson, som jag använder flitigt i arbetet) och att frågan om EU:s gasberoende har varit en stor fråga för både amerikanska och europeiska beslutsfattare i snart ett halvt sekel gör frågan ännu mer relevant.⁷

Framför att menar jag att variablerna i viss mån samvarierar. Eftersom teorin om den liberaldemokratiska freden säger att förtroendet mellan liberaldemokratiska länder är bättre än mellan liberala och illiberala länder, och att liberaldemokratiska länder hellre importerar energi från andra liberaldemokratiska länder än från illiberala länder, betyder det att liberala länder löper större risk att bli beroende av varandra än av illiberala länder.

Således kommer EU hellre importera gas från Ryssland än från exempelvis Algeriet. Ökat europeiskt intresse kan dessutom hjälpa Ryssland att öppna sina gasinstitutioner som idag är tämligen stängda.

Det finns förstås många teorier om vilka faktorer som skapar krig, orsakar konflikter och på andra vis påverkar relationer mellan parter på det internationella planet. Den realistiska teorin skulle tala mycket om maktförhållandet mellan länder och militär styrka, den konstruktivistiska teorin skulle tala mer om hur stater identifierar sig och i det här fallet Rysslands osäkra identitet efter Sovjets fall. Andra teoretiker som exempelvis Ken R. Dark – författare till boken ”Religion in international relations” – skulle tillskriva religion stor vikt. Trots att jag inte förnekar att dessa faktorer kan påverka relationen mellan stater tror jag att de jag har valt har är mer relevanta i detta fall eftersom de båda nyligen har blivit aktuella och eftersom de samvarierar.

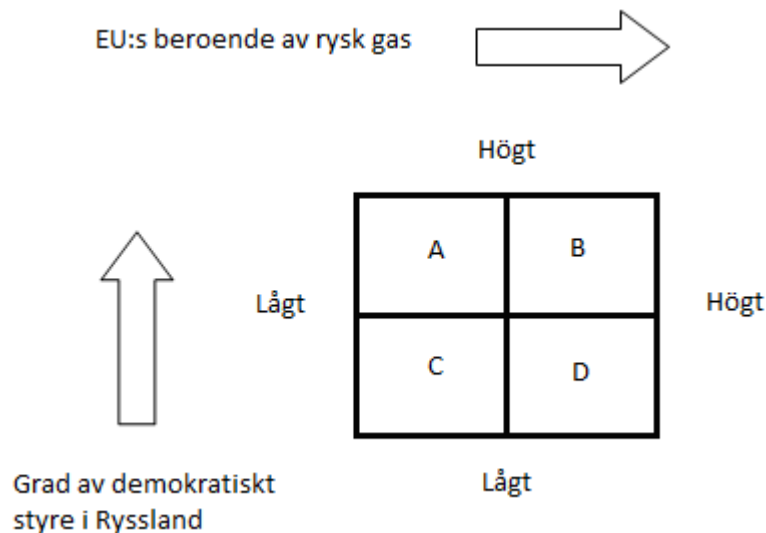
1.4 Metod

Jag använder scenariobaserad metod. Jag vill ta reda på vilka konsekvenser ett ökat beroende av rysk naturgas och ett mer liberaldemokratiskt Ryssland kan ha för den rysk-europeiska relationen, och för detta syfte är scenariobaserad vetenskap mer lämplig än en fallstudie eller en kvantitativ undersökning, då metoden tillåter skapandet av scenarier som vi sedan kan analysera.

Metoden går ut på att isolera två eller fler oberoende variabler och analysera hur deras förändring kan påverka den beroende variabeln, i mitt fall ”Den rysk-europeiska relationens karaktär”. Om vi utgår ifrån att de oberoende variablerna endast kan anta två värden (”lågt” eller ”högt”), och vi sätter in dessa värden i en matris, kommer vi få en figur som ser ut som nedan.

---

⁷ Stent i Campbell & Price 2008, ss 77-81 och Mankoff 2009

De fyra bokstäverna A, B, C och D symboliserar fyra olika scenarier där de två oberoende variablerna antar olika värden. Situation A symboliserar således ett scenario där det europeiska beroendet av rysk gas är lågt (exempelvis kan EU ha substituerat gasleveranser från Ryssland med gas från Algeriet), men det ryska styret är liberaldemokratiskt. Likaledes betyder B en situation där EU:s beroende av rysk gas är högt samtidigt som Rysslands styre är tämligen demokratiskt.

Det är naturligtvis förenklat att bara använda variabelvärdena ”högt” och ”lågt”, men det tillför en tydlighet och förmåga att kontrastera mellan scenarierna. Om fler värden tilläts skulle resultatet bli en situation med minst nio scenarier ($3 \times 3 = 9$). Få fördelar vinnas med en sådan töjning av variabelns värde, och faktum är att ett stort antal scenarier lätt blir oöverskådligt.⁸

Vad ”högt” och ”lågt” betyder i en sån här matris är förstås godtyckligt. Jag använder mig av jämförande nivåskattning för att förklara min matris.⁹ Nivån ”lågt” betyder således ”en situation som är avsevärt lägre än dagens situation”. EU:s beroende av rysk gas är idag runt 36-38%¹⁰, men nivån ”lågt” skulle då betyda en avsevärt lägre procentsats. Jag använder de europeiska länderna som referenspunkter för att jämföra EU:s beroende av rysk gas.

Två länder i EU (Finland och Slovakien) är fullständigt beroende av Ryssland för naturgasleveranser och flera länder är beroende till mer än 80% (Estland, Lettland, Grekland,) av rysk gas. Andra länder är däremot fullständigt oberoende av rysk gas (Storbritannien och Danmark).¹¹

Med ”lågt” menas då en nivå som är klart under genomsnittsnivån av EU-länderna (det vill säga klart under 36 %, exempelvis det EU-utomstående Schweiz med 12 %) och med ”högt” menas en nivå klart över medeltalet och snarare i stil med de mer beroende staterna i EU som exempelvis Grekland, som är beroende till 82 % av rysk gas. På samma sätt syftar värdet på ”högt” och ”lågt” demokrativärde i Ryssland på värden som är avsevärt högre och avsevärt lägre än Ryssland nuvarande värde; med ”högt” värde som exempelvis Tyskland (med värdet 1 enligt Freedom house) och ”lågt” som exempelvis Kina (värdena 6 och 7).¹²

⁸ Berkhout & Hertin 2002, ss 40-41

⁹ Esaiasson et al 2007, ss 169-171

¹⁰ Andersson 2009, s 10, Larsson 2006, s 178 och Mankoff 2008 s 12

¹¹ Andersson 2008, s 10, Larsson 2006, s 179

¹² Freedom house

Det finns en metodmässig diskussion angående hur många fall man bör analysera. Att endast välja ut två scenarier anses vara för litet fokus, samtidigt som en analys av fler än fyra situationer uppfattas som för oöverskådligt i kortare uppsatser. Kritik framförs mot att endast behandla tre scenarier, då forskaren tenderar att favorisera en av dem och lyfta fram denna som "best guess".¹³

I en uppsats med detta omfång innebär dock fyra scenarier ett för stort omfång för att ha möjlighet att på ett effektivt sätt beskriva, diskutera och kontrastera allihop, varför jag utelämnar ett scenario. Scenario C är det som ter sig mindre intressant än de tre andra, eftersom interaktionen mellan de två parterna kommer vara mindre här än i de tre andra scenarierna, på grund av det lilla beroendet av rysk gas i kombination med det låga demokrativärdet i Ryssland. Detta scenario är dessutom irrelevant för de tre huvudfaktorer jag kommer fokusera på i arbetet – europeisk insyn i ryska gasinstitutioner, skapandet av en gemensam energipolitik inom EU och den ryskskepsis som finns i östra Europa.

Framtidsprediktioner – och därmed den scenariobaserade metoden – har mottagit kritik, huvudsakligen eftersom dess beräkningar har varit otillförlitliga. Tidiga arbeten på områden tenderade att felbedöma relevansen av teknologiska framsteg och ofta underskatta aktörers förmåga att anpassa sig till nya förhållanden. Nyare arbeten på området har utgått från att framtiden inte går att beräkna och att inte kan beräknas bara utifrån redan existerande trender. Istället för att se framtiden som bestämd har scenarieforskning börjat se framtiden som bara delvis synlig med flera möjliga utvecklingar som alternativ. Det nuvarande målet med framtidsplanering och därmed scenarioskapande är således att utforska existerande trender (med hänsyn tagen till individuella aktörer) för att ge beslutsfattare information om faktorer som kommer vara viktiga i framtiden.¹⁴

Analysen av de separata scenarierna kommer att genomföras med hjälp av två separata undermetoder, den första för att relatera till redan existerande trender, den andra för att relatera till olika aktörers möjlighet att påverka utvecklingen.

1.4.1 Metod 1 – Historiebaserad och teoribaserad

Den historiebaserade versionen är i princip en fallstudie. Låt mig använda fall A som exempel. Vi har i detta scenario ett läge där EU inte är beroende av rysk gas och den demokratiska utvecklingen gjort stora framsteg i Ryssland. Till att börja med kommer jag att använda mig av Owens teori om demokratiutvecklingens påverkan på mellanstatliga relationer, för att se vilken effekt de har under vilka omständigheter, och relatera detta till dagens situation. Jag kommer även titta på Rysslands situation under 1990-talet då Ryssland undergick en mer liberaldemokratisk utveckling och se på vilket sätt detta påverkade relationen med EU. Jag kommer också titta på separata europeiska länder och deras beroende av Ryssland, för att jämföra med EU:s nuvarande situation och eventuellt beroende av rysk gas.

1.4.2 Metod 2 – Aktörsinriktad

Denna metod använder sig av ett aktörorienterat perspektiv för att räkna hur aktörer kommer agera. Pierre Wack gjorde på 1980-talet ett scenarioarbete för Shells räkning, vars syfte var att bevisa för Shells ledning att deras uppfattning om oljeprisernas framtid var fullständigt

---

¹³ Berkhout & Hertin 2002, ss 40-42

¹⁴ Ibid., ss 38-39

felaktig. Han gjorde detta genom att sätta sig in i situationerna i flertalet oljeproducerande arabstater och bekanta sig med den globala oljemarknaden, för att sedan komma fram till ett antal faktorer som var avgörande för hur de oljeproducerande staterna skulle agera. Genom att titta på staternas situation och de val de var tvungna att göra, kom han fram till att den ökande efterfrågan på olja skulle minska Mellanösterns oljereserver, att Arabländerna skulle minska produktionen för att förlänga tiden de har att tjäna pengar på oljan, med mera. Han visade sedan att det, givet dessa antaganden, inte fanns någon anledning för de oljeproducerande länderna att öka sin produktion och att oljepriserna därmed skulle komma att höjas.¹⁵ Jag ämnar använda samma modell för att visa vilka val Ryssland och EU måste ta ställning till och vilka konsekvenser som uppstår av dessa val och visa hur dessa val kan påverka relationen mellan EU och Ryssland.

Hans två oberoende variabler (mängd olja i reserv respektive möjlighet att producera olja) skapade, precis som i mitt fall, fyra scenarier. Med hjälp av sin metod kunde han komma fram till att det som i min modell motsvaras av fält D – i hans fall en situation där ett land hade stora mängder olja i reserv och stor produktionsförmåga – inte existerade. Han kunde alltså komma fram till att ett fält av modellen var fullständigt otänkbart. Således kunde Wack genom logiska resonemang och med hänsyn given till omständigheterna visa på vad som komma skulle och därmed rekommendera för Shells ledning vilka åtgärder den skulle vidta (något den visserligen inte gjorde).¹⁶

Jag kommer inte använda metoden för att försöka belägga sannolikheten att ett visst scenario infaller, utan för att komma fram till hur vissa händelser i de olika scenarierna skulle kunna påverka relationerna mellan parterna. Säg exempelvis att EU är högst beroende av rysk gas, och att den demokratiska utvecklingen i Ryssland är tämligen hög. Om vi resonerar utifrån konceptet med den demokratiska freden låter det troligt att EU inte skulle vara oroad över valet av Ryssland som huvudsaklig leverantör, och därmed ha mindre anledning att se sig om efter en annan leverantör.

1.5 Avgränsning

Jag använder tre scenarier och två värden på mina två oberoende variabler. Hänsyn kommer inte tas till andra faktorer än Rysslands liberaldemokratiska utveckling och EU:s naturgasberoende. Andra aspekter, som till exempel de miljömässiga aspekterna av nedläggandet av gasledningen Nord Stream i det baltiska havet kommer därmed inte behandlas.

Inte heller kommer jag undersöka sannolikheten för att de olika scenarierna slår in, detta eftersom uppsatsen mål är att diskutera och kontrastera de olika scenarierna och inte bedöma deras sannolikhetsgrad. Det viktiga med min uppsats är inte belägga sannolikheten, utan att klargöra vilka alternativ som ligger på bordet och vad som kommer att bli de val som de europeiska och ryska ledarskapen måste betänka i framtiden.

Som sagt ovan kommer scenario C inte utredas. På grund av storleken av mitt arbete och det faktum att scenario C (liten demokratisk utveckling i Ryssland och litet europeiskt beroende av rysk gas) är det minst intressanta av de fyra scenarierna kommer det att exkluderas.

---

¹⁵ Wack 1985

¹⁶ Wack 1985

Vad gäller beroendevariabeln kommer jag endast ta hänsyn till rysk naturgas och inte andra energikällor, exempelvis kol och olja. Naturgas är Rysslands överlägset största tillgång i förhållande till EU.¹⁷

1.6 Material

Mitt material är indelat i tre kategorier, där en del behandlar själva metoden. Där använder jag Pierre Wacks "Scenarios – uncharted waters ahead" samt Berkhout och Hertins arbete "Foresight Futures Scenarios". Wack var en av de första som introducerade scenariotanken i den privata sektorn, och jag använder hans arbete som för att belägga min scenariometod. Berkhout och Hertins arbete från 2002 är nyare och förklarar mer utförligt uppbyggnaden av själva scenarierna, exempelvis förs där en diskussion om antalet scenarier som bör analyseras.

Den andra kategorin är den litteratur som behandlar den första oberoende variabeln: den liberala demokratin. Här används både teoribildning och empiriska redogörelser. Jag använder mig i den här uppsatsen av John M. Owens arbete "How Liberalism Produces Democratic Peace" för att visa på vikten av liberaldemokratiska värden. Arbetet kommer från *International Security*, som publicerar väldokumenterade arbeten som angår internationell säkerhet. Owen har skrivit ett stort antal arbeten som försvarar den demokratiska freden och är professor på Harvarduniversitetet i USA. Jag använder mig även av arbetet "Liberalism and World Politics" av Michael W Doyle, som behandlar samma ämne. Han är professor på universitetet i Columbia, USA, och det nyss nämnda arbetet är ett av de mest flitigt citerade arbeten som publicerats av *the American Political Science Review*. Från deras verk kommer jag ta teorier för att understryka hur viktiga gemensamma liberaldemokratiska värden är för relationen mellan parter.

Bland det viktigaste som tillförs av ovanstående författare är tanken att det är staters uppfattning av varandras som liberala som är viktigt för deras relation. Detta är något som kritikern Sebastian Rosato tar upp. För att understryka vikten av argumentet använder jag även hans arbete, om dock i mindre utsträckning. Rosato är assisterande professor vid Notre Dame-universitetet.

Den tredje materialkategorin används för att understryka vikten av gasberoende för mellanstatliga relationer. I boken "Power and Interdependence" talar Robert Keohane (professor vid Princetonuniversitetet i USA) och Joseph Nye (professor vid Harvarduniversitetet) om hur ett asymmetriskt beroende länder emellan kan leda till försämrade relationer.

För att visa graden av beroende mellan Ryssland och EU använder jag statistikuppgifter och arbeten som berör relationen mellan Ryssland och EU vad gäller naturgas. Tre arbeten nämns ofta. Det första är Richard Anderssons "Europe's Dependence on Russian Natural Gas: Perspectives and Recommendations for a Long-term Strategy". Arbetet kommer från *George C Marshall European Center for security studies*, ett transatlantiskt försvarsinstitut med kopplingar till USA:s försvarsdepartement och det tyska försvarsministeriet. Det andra är Jeffrey Mankoffs arbete "Eurasian Energy Security" som skapats av den berömda tankesmedjan *Council on Foreign Relations*. Det tredje arbetet är Robert Larssons "Russia's Energy Policy: Security Dimensions and Russia's Reliability as an Energy Supplier", som utreder just Rysslands tillförlitlighet som gasleverantör och Rysslands agerande i förhållande till Europa och EU. Arbetet skapades av Totalförsvarets Forskningsinstitut och dess forskningsområde är just "Analys av säkerhet och sårbarhet" vilket är relevant i min uppsats.

---

¹⁷ Andersson 2008, Larsson 2006 och Mankoff 2009

Jag använder även International Energy Agencys (IEA) rapport från 2004 för att belägga exportstatistik, Keith C Smith arbete "Russian Energy Pressure Fails to Unite Europe" från *Center for Strategic and International Studies* för att tala om svårigheter med en gemensam europeisk energipolitik och David Ringmars rapport från ett NOG-seminarium där Oxfordprofessorn Jonathan Stern uttalade sig om Rysslands tillförlitlighet som gasleverantör.

Ovanstående källor är västorienterade, men eftersom jag huvudsakligen använder dem till att belägga exportstatistik och dessa stämmer överens med varandra och är belagda av *International Energy Agency*, ser jag mindre anledning att tro att siffrorna skulle vara otillförlitliga.

1.7 Disposition

Uppsatsen är uppdelad i tre delar. Inledningen är den första. Här redogör jag för den förkunskap om scenariobaserad forskning som är nödvändig att ha för resten av arbetet, samt för min teori, avgränsning och syfte.

Den andra delen av arbetet handlar om de teorier jag kommer använda mig av; vikten av liberaldemokratiska institutioner och begreppet sårbarhet vad gäller tillgång till energikällor.

Den tredje delen är uppdelad i tre delar; en för varje scenario. Här ligger själva beskrivningen av scenarierna, som diskuterar hur den rysk-europeiska relationen kan påverkas givet omständigheterna i de olika scenarierna.

Den fjärde delen kommer vara en avslutning, där jag gör en sammanfattning av de tre scenariernas innebörd och diskuterar relevansen av de viktigaste faktorer som jag nämnde under scenariopresentationerna.

2 Förklaring av variabler

Under denna rubrik utvecklas det teoretiska resonemanget av mina variabler. Här förklaras vad de innebär och deras vikt för relationer mellan stater.

2.1 Demokrati

Det finns många forskare som har försvarat den demokratiska freden,¹⁸ men jag har förklarhetens skull valt att endast använda mig av en modell, nämligen Owens. Han definierar en liberal demokrati som "... a state that instantiates liberal ideas, one where liberalism is the dominant ideology and citizens have leverage over war decisions. That is, liberal democracies are those states with a visible liberal presence, and that feature free speech and regular competitive elections of the officials empowered to declare war."¹⁹ Jag kommer i det här arbetat använda mig av termen liberaldemokratisk, och använder mig av Owens definition av denna. Anledningen till användningen av "liberaldemokratisk" istället för bara "demokratisk" är delvis att det finns idéer om andra sorters demokratier (exempelvis grön demokrati, se Eckersley 2004) som jag inte ämnar behandla, delvis eftersom teorin om den liberaldemokratiska freden är mer utvecklad än den äldre teorin om den demokratiska freden.

Idén bakom teorin är att liberaldemokratiska stater inte krigar mot varandra, men däremot mot illiberala stater. Kants teori om den liberaldemokratiska freden har fått kritik för att sakna kausala samband. Den anklagas för att bara vara empiriskt observerad och att inte kunna förklaras vetenskapligt.²⁰

Teorin utvecklas och försvaras i min huvudkälla av Owen, som vill förklara den kausala mekanismen i teorin genom att introducera vikten av liberala värderingar inom demokratin – det vill säga, snarare tala om vikten av den *liberaldemokratiska* freden.

Owen menar att det är vilken uppfattning stater har om varandras demokratiska utveckling som är det viktiga, inte bara det faktum att länderna är liberaldemokratiska. Owen argumenterar för att det var den amerikanska uppfattningen att Frankrike var en liberal stat som hindrade utbrottet av ett krig i slutet av 1700-talet och att USA av samma anledning ville ställa sig bakom Frankrike än Storbritannien i en konflikt mellan de två sistnämnda länderna, trots att Storbritannien och USA stod varandra närmare kulturellt, strategiskt och historiskt.²¹ Anledningen till att Frankrike efter Första världskriget inte betraktade Tyskland som liberaldemokratiskt var inte att Tysklands saknade liberala institutioner, utan att fransmännen uppfattade den tyska befolkningen som illiberal. På samma vis kunde en konflikt uppstå mellan USA och Spanien 1898, då USA:s befolkning uppfattade Spanien som illiberal.²²

Illiberala stater uppfattas inte dela liberaldemokratiska värden, utan styrs antingen av despoter eller är befolkat med illiberala människor. De uppfattas som oberäknliga och

---

¹⁸ Rosato 2003

¹⁹ Owen 1997, s 89

²⁰ Rosato 2003

²¹ Owen 1997, ss 102-105

²² Ibid., ss 95-98

aggressiva av liberala stater, som väntar sig att de kommer att använda sig av illiberala medel som krig, förtryck av minoriteter eller liknande.²³

De flesta förklaringar som har gjorts för att utveckla denna teori använder antingen *normativa* eller *strukturella* (även kallade *institutionella*) teorier för att förklara varför den liberaldemokratiska freden fungerar. Owen menar att de båda behövs för att förklara den liberaldemokratiska freden, vilka jag kort redogör för nedan.

2.1.1 Normativ teori

Den normativa teorin menar att demokratier inte krigar med varandra eftersom de liberaldemokratiska idéerna står för fred mellan demokratier, alla människors lika värde, yttrandefrihet, med mera. Tanken är att om dessa idéer är dominerande i befolkningen och alla medborgare anser att alla människor är lika värda, och alltså delar begäret efter fred, kommer alla människor vara motståndare till idén om krig med andra liberaldemokratiska stater. Befolkningen utgår från att invånarna i andra liberaldemokratiska länder delar deras värderingar, vilket gör att de kommer att lita på sina grannländer. Dessa värderingar delas dessutom av de människor som är ansvariga för relationerna mellan länderna, vilket leder till ett större tillit även på elitnivå.²⁴

Eftersom delandet av de gemensamma normerna leder till avsaknaden av krig och de illiberala staterna inte delar dessa värdena, uppstår konflikter. Precis som de liberala staterna uppfattar de illiberala som oberäknliga, kan de illiberala uppfatta liberala som fientliga på grund av den fientliga uppfattning som den liberala staten har om den illiberala.²⁵

2.1.2 Strukturell teori

Den strukturella teorin talar om att det är de demokratiska institutionerna som begränsar möjligheterna för demokratiska länder att gå i krig med varandra. Till att börja med kan de politiska ledarna för landet avkrävas ansvar inför befolkningen, som inte tror på idén om krig med andra demokratiska länder. En ledning som vill starta krig måste inte bara övertyga befolkningen om att det är en bra idé, utan även sina politiska motståndare. En politisk ledning som vill gå i krig kommer vara mindre intresserad av att driva den linjen om både befolkningen och oppositionen är emot detta, eftersom det kan leda till att ledningen röstas ut under nästa val.²⁶

Demokratiernas öppenhet förhindrar skapandet av krig. Sannolikheten är liten att ett demokratiskt lands befolkning känner till planerna på krig utan att andra länder gör det. Dessutom kommer liberala eliter i landet att göra allt de kan för att informera befolkningen om kriget, och eftersom de ogillar krig minskar sannolikheten för ett krigsutbrott.²⁷

---

²³ Owen 1997, ss 96-98

²⁴ Ibid., s 89, och Rosato 2003, s 586

²⁵ Ibid., s,89

²⁶ Doyle 1986, ss 1155-1163 och Owen 1997, ss 86-90

²⁷ Doyle 1986, ss 1155-1163 och Owen 1997, ss 86-90

2.2 Sårbarhet

Sårbarhet är den svenska översättningen av vad Keohane och Nye kallar "vulnerability" i sin bok "Power and interdependence". Variabeln definieras som "an actor's liability to suffer costs imposed by external events even after policies have been altered".²⁸ Begreppet åsyftar en parts risk att påtvingas kostnader på grund av förändringar skapade av den part den är beroende av, oavsett vilka motåtgärder den första parten gör. Jag använder mig av begreppet för att relatera till EU:s beroende av rysk gas.

Låt oss säga att EU importerar naturgas från Ryssland för 150 dollar/tunna, men att de ryska makthavarna (som kontrollerar det statliga Gazprom) beslutar sig för att höja priset till 300 dollar/tunna. För EU kommer detta innebära en fördubbling av priset, till dess att EU kan organisera motaktioner. Om EU är måttligt beroende av rysk gas och istället snabbt och smärtfritt kan substituera rysk gas med kärnkraft, betyder det att EU inte är sårbart för rysk gas. Om EU däremot omöjligen kan byta till någon annan kraftkälla, är EU sårbart för förändringar i den ryska energipolitiken.²⁹

Sårbarhet återspeglar aspekter av vad som kallas "asymmetrical interdependence", en situation där två eller fler parter är beroende av varandra, men den ena mer än den andra.³⁰ Keohane och Nye skriver om sårbarhet som en del av vad de kallar "complex interdependence", som talar om den komplicerade naturen av interdependens mellan stater.

---

²⁸ Keohane och Nye 2001, s 11

²⁹ Ibid., ss 9-17

³⁰ Ibid., ss 9-17

3 Scenarioanalys

I denna del av uppsatsen analyserar jag de tre scenarier som presenterades i början av arbetet. I slutet av varje scenario sammanfattar jag effekten på den rysk-europeiska relationen.

Jag kommer att fokusera på tre faktorer som i mina källor lyfts fram som väldigt viktiga för relationen mellan EU och Ryssland, nämligen europeisk insyn i ryska gasinstitutioner, en gemensam europeisk energipolitik och den ryskskepticism som föreligger i de östra medlemsländerna inom EU. Dessa tre faktorer passar väl in i de teorier jag använt mig av. Europeisk insyn och en gemensam energipolitik inom EU kan påverka EU:s beroende av rysk gas,³¹ och Östeuropas uppfattning om Ryssland kommer påverka EU:s samlade bild av Ryssland.³² Owen framhäver att trots att närvaron av liberaldemokratiska värden är det viktigaste för att bedöma staters relation, spelar åsikter och maktrelationer roll då de kan påverka hur stater ser på varandra.³³

3.1 Scenario A – Demokratiskt Ryssland, oberoende EU

Scenariot utgår från att en liberaldemokratisk utveckling har gått långt i Ryssland. Korruptionen har minskat, skyddet för de mänskliga rättigheterna har ökat och möjligheten för den politiska oppositionen att propagera mot den rådande regeringen är mycket större än i dagsläget.

Vi talade i teoridelen om att det är viktigt om stater uppfattar varandra som liberala eller inte. Ryssland har sedan Sovjetunionens fall på vissa områden rört sig mot ett mer demokratiskt styre, men frågan är om EU har *uppfattat* den ryska utvecklingen som demokratisk. Detta är viktigt för att kunna se om EU i framtiden kommer kunna tro på en rysk demokratisk utveckling.

En kort överblick av relationen mellan Ryssland och EU de senaste tjugo åren visar att Owens modell stämmer. Under slutet av 1990-talet rörde sig Ryssland under Boris Jeltsin mot en mer demokratisk position vilket EU såg som ett positivt steg och förväntade sig ett utvecklande av ett mer demokratiskt Ryssland.³⁴ När Putin och senare Medvedev kom till makten och utvecklade Ryssland åt det motsatta hållet, reagerade EU genom att kritisera utvecklingen och väntade sig nu (med ett beklagande sinnelag) att Ryssland skulle bli mer auktoritärt och Rysslands fortsatta tveksamma demokratiska status diskuteras fortfarande.³⁵ Trots att det finns förespråkare av demokrati i Ryssland är landet fortfarande inte demokratiskt och om nuvarande situation är någon indikator kommer det förbli illiberalt, framallt så länge som den nuvarande presidenten sitter kvar.

Det intressanta här är inte att det finns olika perspektiv på den ryska demokratin, utan att oavsett vilka argument man kan komma med till den ryska demokratin försvar så kvarstår det faktum att EU inte *ansåg* att Ryssland var demokratiskt.

---

³¹ Larsson 2006, ss 181-182

³² Stent i Campbell & Price 2008, ss 85-88

³³ Owen 1997, ss 123-124

³⁴ Owen 1997, ss 97-98

³⁵ Se exempelvis Rick Fawns "‘Bashing about Rights’? Russia and the ‘New’ EU States on Human Rights and Democracy Promotion"

Olika uppfattningar inom EU kommer också att spela roll. Owen nämner att trots att vikten av delade liberaldemokratiska värden är den viktigaste faktorn för bra relationer mellan parter, så skall inte maktfaktorer förkastas. Precis som i andra teorier om interstatliga förhållanden påverkar maktrelationer staters relationer, men maktrelationerna är underordnade den sämja som skapas av den liberaldemokratiska freden. Hur Ryssland uppfattas – även om det är en liberal demokrati – kommer skilja sig mellan EU:s medlemsländer beroende på faktorer som skepsis inför de ryska institutionerna och kvarvarande känslor om rysskräck. Länder i Östeuropa, som exempelvis Polen och Baltikum, har historiska skäl att ha en mer negativ bild av Ryssland.³⁶

Länder i beroendeställning kommer vara i politiskt underläge, vilket Keohane och Nye ger exempel på.³⁷ De mer ryskskeptiska staterna kommer, om EU blir beroende av Ryssland, att vara i politiskt underläge gentemot en stat de har historiska konflikter med. Här kommer beroendet av rysk gas in.

Här i scenario A, är EU inte sårbart för förändringar inom den ryska energipolitiken. Om priset går upp markant eller tillförseln av rysk gas drastiskt minskas eller stängs av är EU kapabelt att kompensera genom att köpa in från en annan källa, ersätta med egna alternativa energikällor eller liknande. Det intressanta i det här fallet är EU:s agerande. Faktum kvarstår att Ryssland är den närmaste och största källan till naturgas för EU. I nuläget importerar EU cirka 57% av sin gas, varav runt 35% från Ryssland, 30% från Algeriet och 25% från Norge.³⁸ Om Ryssland uppfyllde kraven på en liberal demokrati, förefaller det – baserat på teorin om den liberaldemokratiska freden – sannolikt att landet skulle framstå som ett attraktivt alternativ som källa till mer naturgas. Tanken beror på *varför* EU inte längre är beroende av rysk naturgas. Som jag ser det finns det två möjligheter:

1. EU är inte beroende av Ryssland, utan av någon annan källa. Sannolikheten för att EU helt skulle vara utan behov av rysk gas är liten, men en diversifiering genom gasinköp från andra länder, med högsta sannolikhet med sämre demokrativärden som exempelvis Saudiarabien eller Algeriet, är troligt. Om Ryssland dyker upp som ett alternativ för import av gas från ett liberaldemokratiskt land, låter det som ett mer attraktivt alternativ än import från ett illiberalt land.

Här kan man fråga sig varför EU inte köper in gas av exempelvis Norge, som är ett liberaldemokratiskt land i Europa med naturgastillgångar. Svaret är att Norge inte har nog med resurser för att förse hela EU med naturgas, framför allt inte i det långa loppet. Landet svarar för endast 1% av världens naturgas.³⁹ Ryssland däremot är en av världens två energisupermakter och världens största naturgastillgångar.⁴⁰

Om EU i ett läge där man behöver mer gas (vilket förväntas hända i framtiden)⁴¹ har valet att antingen byta ut naturgas mot en annan energikälla, köpa in mer gas från icke-demokratier eller att förlita sig på en liberal demokrati, föreligger det sistnämnda som mest attraktivt. Owen understryker att liberala stater hellre arbetar med varandra än med icke-liberala stater.⁴² Under det amerikanska inbördeskriget tog Storbritannien ställning för nordstaterna efter det att de infört

---

³⁶ Larsson 2006, ss 185-195

³⁷ Keohane och Nye 2001, ss 13-14

³⁸ Andersson 2008, s 10

³⁹ Andersson 2008, s 9 och Larsson 2006, s 31

⁴⁰ Stent i Campbell & Price 2008, s 78

⁴¹ Mankoff 2009, s 12 och Andersson 2008, ss 6, 10

⁴² Owen 1997, ss 109-113

förbud mot slaveriet, trots att man hade viktiga handelsrelationer med sydstaterna, just eftersom Storbritannien uppfattade nordstaterna som mer liberala. På samma sätt menar jag att EU hellre handlar med ett liberaldemokratiskt Ryssland än med ett illiberalt odemokratiskt Algeriet.

Ett implementering av en ny energikälla hade dessutom varit dyrare än att köpa gas av någon annan (om så inte varit fallet hade EU inte varit *beroende* av gas) och dessutom skulle Ryssland säkerligen komma motsätta sig detta, vilket kan leda till minskad export av naturgas till EU under den tid det krävs för att fasa ut gas. Putin har flera gånger understrukit att om EU inte vill köpa rysk gas, så finns det andra kunder som är redo att betala.⁴³ EU har förstås möjligheten att diversifiera sitt inköp av naturgas från flera olika källor, men de flesta källor framstår som möjliga idag är direkt eller indirekt under kontroll av Ryssland.⁴⁴

Jag menar att det är troligt att EU kommer öka sin import av rysk gas. Fortsättning av detta spår kommer att leda in på scenario B – Demokratiskt Ryssland och beroende EU. Om EU beslutar sig för att importera gas av Ryssland, kommer vi ha ett högt demokrativärde i Ryssland och ett europeiskt beroende av rysk gas – precis vad scenario B förutsätter.

2. EU inte är beroende av rysk gas eftersom beslut att substituera naturgas med en alternativ energikälla har fattats och detta redan är genomfört. Med tanke på EU:s användande av naturgas (ca 25% av all energigeneration i EU)⁴⁵ förefaller detta inte troligt inom detta scenarios tidsram. Mer troligt är att vissa länder hunnit påbörjat en delvis utfasning, som dock ej är klar. I det här läget skulle tanken att gå tillbaka till ett gasberoende endast vara lockande om det kunde ske billigt för de relevanta staterna och tilltron till Ryssland var stor, det vill säga att EU:s befolkning uppfattar Ryssland som liberaldemokratiskt.

Om EU väljer att inte importera rysk gas på grund av denna alternativa energiutveckling kommer unionen hamna i en situation där samarbetet med Ryssland kommer att öka endast på grund av den liberaldemokratiska ökningen i Ryssland, som vi talade om tidigare. För Ryssland kommer detta innebära antingen ett behov att hitta andra köpare av gas, eller att landet måste finna ett sätt att kompensera för förlusten av försäljning till EU. Runt 60% av all rysk gasexport går till EU. Förlusten (eller en drastisk minskning) av EU som konsument av rysk gas kommer vara kännbar. Det mest troliga alternativet är att Ryssland kompenserar denna förlust genom att hitta en annan, antagligen icke-demokratisk kund, troligen Kina eller Indien.⁴⁶ Det må låta konstigt, men en sådan situation skulle bättra på relationen mellan parterna dels med tanke på den liberaldemokratiska freden och med tanke på vår beroendevariabeln. Om EU väljer att gå tillbaka till ett beroende av rysk gas, kommer vi igen in på scenario B.

En annan faktor som kommer påverka EU:s beroende av Ryssland är huruvida EU kan få insyn i de ryska gasinstitutionerna. I nuläget begär EU insyn och möjlighet att delta i den ryska gasinfrastrukturen för att öka europeisk kontroll och påverka Rysslands energipolitik, vilket kan minska EU:s beroende av rysk gas genom att minska Rysslands möjlighet att reglera gasproduktion och gaspris. Detta avslås idag av de ryska makthavarna. Om EU

---

⁴³ Stent i Campbell & Price 2008, p 87

⁴⁴ Ibid., s 83 och Andersson 2008, ss 33-35

⁴⁵ Andersson 2008, s 6

⁴⁶ Larsson 2006, ss 178, 195-197, 242-249

däremot får insyn och Gazprom inte längre kontrolleras av Ryssland, kan EU:s mer flexibla institutionsbildande ersätta Gazproms nuvarande och rigida institutioner.⁴⁷

Jag menar att detta kan öka utforskandet av de ryska gasfälten och därmed öka produktionen, vilket kan tillåta Ryssland att exportera stora mängder gas till exempelvis Kina utan att oroa sig för att behöva dra ner på exporten till EU. Anderson säger att om gasinstitutionerna blir kvar under rysk kontroll kommer EU ha liten möjlighet att påverka exportmängd och priser på naturgas och EU kommer således fortfarande vara beroende av Ryssland. Om en omfattande liberalisering däremot tillåter europeisk insyn kan EU komma att påverka de ryska gasinstitutionerna och därmed minska sitt beroende, eftersom europeisk påverkan på den ryska marknaden minskar Rysslands möjlighet att orsaka EU ekonomiska kostnader, vilket är vad begreppet sårbarhet talar om.⁴⁸

Om vi nu tänker på teorin om den liberaldemokratiska freden ter det sig mer troligt att Ryssland hellre handlar med EU än Kina. Det byggs i nuläget en gasledning till Kina från gasfälten i östra Sibirien, Altai-pipelinen, som beräknas vara klar 2011 och kunna leverera stora mängder gas till Kina. Fördelen för Rysslands del med att exportera till Kina är avsaknaden av ”transit countries”, det vill säga länder som ligger mellan exportören och importören. Ryssland kan däremot komma att använda konkurrensen mellan Kina och EU som ett medel att få fördelar i sin relation med EU. Detta är relevant att betänka när man diskuterar EU:s insyn i ryska institutioner och Rysslands hot om att helt sluta sälja gas till EU om beslut fattas att fasa ut naturgas, som i situation 2.⁴⁹

Ytterligare en faktor som kommer vara relevant om EU diskuterar en ökning av import av rysk gas är skapandet av en gemensam energipolitik, vilket kommer bli relevant om EU köper in mer rysk gas eller blir beroende av rysk gas. Denna faktor kommer att påverkas av medlemsländernas skilda åsikter om Ryssland på grund av historiska faktorer. Denna tanke utreds mer i nästa scenario, där ökat beroende förutsätts.

Vi har således kommit fram till att oavsett vilka beslut som fattas, kan det här scenariot mycket väl resultera i en ökad import av rysk gas vilket leder till en utmyning i scenario B. Detta eftersom om EU är i en situation där mer gas behövs, och gas köps in från en annan, troligen illiberal stat, framstår Ryssland som ett bättre alternativ. Om EU gradvis utfasar men fortfarande använder gas, finns fortfarande möjligheten att köpa in de små mängder som behövs av Ryssland istället för den nuvarande källan, som mest största sannolikhet är odemokratisk.

Om detta inte är fallet, det vill säga att EU utför sin utfasning av gas, kommer relationerna mellan EU och Ryssland fortfarande påverkas av Rysslands demokratiska utveckling. Enligt teorin om den liberaldemokratiska freden kommer förhållandet förbättras. Eftersom EU inte är beroende kommer teorin om beroende tyder på bättre relationer mellan staterna, eftersom ett minskat beroende i sårbarhetsmässiga termer innebär bättre relationer. EU:s beslut att köpa in mer gas av Ryssland eller substituera gas kommer påverkas av EU:s uppfattning av Ryssland och en eventuell gemensam energipolitik, vilket vi kommer diskutera mer i scenario B, som utgår från ett högt europeiskt beroende.

3.2 Scenario B – Demokratiskt Ryssland, beroende EU

Vad som skiljer detta scenario från det tidigare är att EU nu är högst beroende av rysk gas; hur EU än agerar kommer det att kosta pengar om Ryssland beslutar sig för att höja sina gaspriser.

---

⁴⁷ Stent i Campbell & Price 2008, ss 78-79 och Larsson 2006, ss 195-197

⁴⁸ Andersson 2008, ss 41-42

⁴⁹ Ibid., ss 11, 36

Tack vare den liberaldemokratiska utvecklingen i Ryssland är nu sannolikheten för ett närmare arbete mellan EU och Ryssland stort, vilket påverkar relationen positivt.

En enad politik vore mer effektiv i förhandlingar med Ryssland än om de enskilda länderna förhandlade bilateralt med Ryssland.⁵⁰ Det finns i nuläget ingen enad europeisk energipolitik, utan förhandlingar med Ryssland är bilaterala: Tyskland kom nyligen överens med Ryssland att bygga gasledningen Nord Stream från Viborg i Ryssland till Greifswald i Tyskland, en gasledning som kommer öka det tyska beroendet av rysk gas.⁵¹

Ett ökat europeiskt beroende av rysk gas kan ske på två vis: Antingen genom ett välorganiserat samarbete inom EU eller genom ett flertal bilaterala avtal mellan Ryssland och de europeiska stater som är beroende av rysk gas. Smith skriver att skapandet av en gemensam energipolitik är av yttersta vikt för EU:s import av rysk gas. Utan en gemensam politik kan Ryssland handla bilateralt med EU:s medlemsländer och förhindra dem från att få något riktigt inflytande.⁵²

Om EU agerade som en enhet kunde det däremot sätta diplomatisk press på Ryssland och få större framgång i förhandlingar. En gemensam politik är av särskild vikt för de östliga EU-länderna, särskilt de som är beroende av rysk gas. Vi talar nu om tidigare sovjetkontrollerade stater med högt beroende av rysk gas, som Polen, Baltikum och Ungern. Eftersom EU i det här scenariot är beroende av Ryssland är frågan om en gemensam energipolitik i EU viktig. Polen och de baltiska staterna är några av de stater som har påpekat för resten av EU att det är av yttersta vikt att etablera en gemensam energipolitik för att hindra Ryssland från att göra överläggningar med enskilda länder istället för att hantera EU som en enhet. Trots att teorin om den liberaldemokratiska freden säger att liberaldemokratiska stater arbetar väl med varandra, är det relevant att uppmärksamma de postsovjetiska staternas skepsis mot Ryssland. Minns att Owen underströk att maktrelationer skall beräknas när det gäller interstatliga relationer. Detta kommer öka EU:s vilja att skapa en gemensam energipolitik, som skulle kunna övertyga de skeptiska staterna om att EU jobbar tillsammans.

Anledningen till att de europeiska länderna i nuläget inte skapar en gemensam energipolitik är att de vill försäkra sig om gasleveranser till sig själva. Som det är idag importerar Ryssland stora mängder naturgas från länderna runt Kaspiska havet och säljer denna vidare till Europa. Ryssland har stora mängder av orörda gasdepåer bland annat i Yamal och Shtockmanfälten, men det kommer att ta tid att skapa den infrastruktur som behövs för att hämta naturgas ur dessa fält. Enligt vissa beräkningar kommer detta inte att ske tillräckligt fort för att tillfredsställa det europeiska behovet (det vill säga det behovet som *idag* beräknas uppstå, cirka 70% av EU:s gas beräknas komma från Ryssland år 2030)⁵³ på grund av trögrörligheten hos det ryska statkontrollerade gasbolaget Gazprom. Rädslan att bli utan gas gör att europeiska länder idag förhandlar med Ryssland bilateralt.⁵⁴

Frågan om en europeisk energipolitik kan lösas på två sätt:

1. EU skapar en enad politik för att hantera rysk gasimport och för att försäkra de ryskskeptiska staterna om samhörighet i relation till Ryssland. På grund av ökat europeiskt beroende kommer troligen kravet på insyn i ryska institutioner vara mer framträdande än idag. Ett mer liberaldemokratiskt Ryssland kan komma att tillåta europeisk insyn i dess institutioner, vilket kan motverka viss europeisk oro. Om EU får ökad insyn i de ryska institutionerna kommer EU kunna påverka produktionen, prissättningen och leveransen av rysk gas, vilket leder till lägre

---

⁵⁰ Smith 2007

⁵¹ Stent i Campbell & Price 2008 och Larsson 2006, ss 182-196

⁵² Smith 2007

⁵³ Andersson 2009, ss 5, 8 och Mankoff 2009, s 12

⁵⁴ Larsson 2006, ss 186-196

beroende. Kom ihåg att ”beroende” inte betyder hur mycket gas EU importerar av Ryssland, utan hur stor sannolikheten är att EU kommer påtvingas kostnader efter en förändring hos de ryska institutionerna.⁵⁵

Ökad europeisk insyn kan förstärka uppfattningen om Ryssland som en pålitlig partner för gasleveranser och försäkra de ryskskeptiska staterna om att relationerna med Ryssland har blivit bättre.⁵⁶ Ett Ryssland som däremot inte tillåter europeisk insyn kommer knappast välkomnas av EU, men i det här läget är EU beroende av rysk gasexport och har därmed liten chans att agera annorlunda. Utvecklingen av den rysk-europeiska relationen i det här alternativet beror således på huruvida Ryssland tillåter europeisk insyn i sina institutioner eller inte. EU kommer vara mindre beroende av rysk gas om insyn tillåts – eftersom insynen av rysk gas och därmed möjligheten att påverka – kommer vara större. Gemensamma liberaldemokratiska normer kommer visserligen fortfarande skapa bättre relationer, men ryskskepsisen i Östeuropa kommer fortfarande kvarstå, särskilt med tanke på avsaknaden av europeisk insyn i de ryska gasinstitutionerna.⁵⁷

2. EU:s länder skapar ingen gemensam politik och länderna fortsätter att förhandla med Ryssland bilateralt. De mer ryskkritiska länderna kommer oroas för rysk dominans, vilket gör EU internt splittrat, vilket ger Ryssland ett bättre förhandlingsläge. De separata EU-länderna kommer vara i mer beroende ställningar till Ryssland än de hade varit om EU hade arbetat gemensamt. De enda sätten för de europeiska länderna att bli mindre beroende av rysk gas är att antingen skaffa ett alternativ till rysk gas eller att skaffa insyn på den ryska gasmarknaden.

Ett demokratiskt Ryssland kan fortfarande ha ansträngda relationer med de tidigare sovjetiska staterna på grund av deras ryskskepticism (trots att den liberaldemokratiska teorin talar emot det), men kan mycket väl ha bra relationer med västeuropeiska stater som exempelvis Tyskland. Givet östra Europas ryskskepsis det tämligen otroligt att avsaknad av en gemensam energipolitik kommer att uppskattas av vare sig Polen, Baltikum eller resten av Östeuropas länder.

Sannolikheten att enskilda länder skaffar sig insyn i de ryska gasinstitutionerna är mindre än att ett enat EU gör samma sak. Möjligtvis skulle de större europeiska länderna kunna skaffa ökad insyn och lämna de svagare i sticket, vilket kan komma att försvaga det inomeuropeiska samarbetet. Avsaknaden av ett europeiskt energisamarbete löper risk att splittra EU och minska EU:s möjlighet att stå enat mot Ryssland. Med tanke på vad vi sagt om sårbarhet skulle detta komma att försämra relationerna mellan EU och Ryssland, bortsett från de länder som lyckas få insyn i de ryska institutionerna.

Med tanke på teorin om den liberaldemokratiska freden kommer relationen mellan EU och Ryssland förbättras, men då EU riskerar att splittras i sin energipolitik. Risken är att EU blir extremt beroende av Ryssland på grund av avsaknad av insyn och gemensam genomslagskraft på grund av avsaknad av en gemensam energipolitik, vilket försämrar relationen kraftigt.

I alternativ 1 skapade EU en gemensam energipolitik, men inte i alternativ 2. Frågan är om viljan att arbeta tillsammans kan övervinna den realistiskt inriktade viljan att skydda sig själv

---

⁵⁵ Keohane och Nye 2001, ss 10-17

⁵⁶ Smith 2007

⁵⁷ Andersson 2009, s 16

mot energibrist. Ryssland är här i en mer fördelaktig situation än i scenario A tack vare EU:s beroende. Rysslands agerande kommer i stor utsträckning påverka relationen mellan EU och Ryssland. Om landet godkänner europeisk insyn kommer förhållandet förbättras på grund av lägre europeiskt beroende och att oron från före detta sovjetstaterna minskas. Å andra sidan innebär detta minskade möjligheter för Ryssland att påverka europeisk energipolitik, vilket talar mot att detta händer.

Om europeisk insyn inte godkänns kan EU däremot inte minska sitt beroende. Relationerna försämras på grund av att EU är i beroendeställning och av att EU – särskilt östra EU – kommer se mer skeptiskt på Ryssland. Delade liberaldemokratiska värden mildrar relationerna och gör dem bättre än det kommande scenario D. Frågan om en gemensam energipolitik kan antingen ena och göra EU starkare om den skapas eller splittra och försvaga EU om den uteblir, särskilt om europeisk insyn hindras. Hur Ryssland kommer att agera beror dels på EU:s agerande och vilken effekt demokratisering kommer ha på Rysslands liberalisering av dess gasinstitutioner.

3.3 Scenario D – Odemokratiskt Ryssland, beroende EU

Detta scenario är det enda där det liberaldemokratiska värdet i Ryssland är lågt. Istället för att använda teorin om den liberaldemokratiska freden för att visa på goda relationer mellan EU och Ryssland kommer vi använda den för att argumentera för problem som kommer uppstå mellan parterna.

Vi har samtidigt en situation där det europeiska beroendet av rysk gas är stort. Både vår liberaldemokratiska variabel och vår gasberoendevariabel pekar på en situation där friktion kommer skapas mellan parterna.

Frågan är vad som sker om EU blir beroende av rysk gas. Vi har sett att Ryssland har använt länders beroende som politiskt medel, men än så länge har detta skett i östra Europa. I dagsläget förefaller det otroligt att Ryssland skulle utnyttja sitt överläge genom att skära av EU från gastillförsel eller dramatiskt höja sina priser. Faktum är att trots att EU behöver rysk gas är de intäkter som Ryssland får från EU av stor vikt för Ryssland.

Många bedömare – bland annat Jonathan Stern, vid Oxfords Energiinstitut och Angela Stent, professor vid Georgetownuniversitetet – anser att Ryssland i det korta perspektivet är en tillförlitlig försörjare.⁵⁸ I det längre perspektivet – där EU:s beroende av rysk gas väntas öka upp till så mycket som 70 % – är bilden annorlunda. Ovanstående bedömare säger också att Ryssland i framtiden kan vara en mindre pålitlig partner. Faran är att hela EU skulle hamna i beroendeställning mot Ryssland och bli utsatt för samma politiska problem som Östeuropa blir i nuläget.⁵⁹ Faktum är att Ryssland har använt gasleveranser som ett politiskt medel mot flera länder i Östeuropa, exempelvis Estland, Lettland och Litauen. Gasleveranserna till Ukraina skars av några få dagar innan förhandlingar mellan Ryssland och Ukraina angående Rysslands flottbas i Sevastapol avslutades.⁶⁰

Intressant är att de tre baltiska länderna är medlemmar av EU och Ukraina ingår i det europeiska "Neighbourhood policy", men ändå var de europeiska protesterna mot Ryssland minimala. Således tycks risken för rysk påverkan öka för de länder som är beroende av rysk gas, en poäng som framlyfts av flera skribenter.⁶¹ Denna poäng stämmer dessutom överens

---

⁵⁸ Ringmar 2005 och Stent 2008

⁵⁹ Ibid.

⁶⁰ Andersson 2008, s 21, och Larsson 2006, s 4

⁶¹ Andersson 2008, Larsson 2006 och Mankoff 2009

med vad Keohane och Nye säger i sin teori om sårbarhet, nämligen att länder i beroendeställning ligger i underläge vad gäller maktrelationen.

Man kan hävda att Ryssland inte kommer våga använda tillförseln av naturgas till Europa som ett politiskt medel eftersom landet fortfarande behöver intäkter från EU, att det föreligger asymmetrisk interdependens mellan länderna, inte ett ensidigt beroende från EU:s sida. Denna invändning har motbevisats av flera skribenter.⁶² Ryssland har använt gastillförsel som ett politiskt maktmedel mot exempelvis Baltikum, som är medlemmar i EU. Vi vet därmed att Ryssland vågar hota EU:s länder, om än perifera sådana, något som Larsson poängterar.⁶³

Att Ryssland har ett visst beroende av EU är sant, men två saker talar för att detta inte kommer vara relevant. Ryssland skapade en oljestabiliseringsfond 2004 i syfte att användas när oljepriset sjunker under en viss nivå. Andersson skriver att en sådan fond kan komma att användas som ersättning för intäkter från EU i en situation där Ryssland slutar att exportera gas till Europa i syfte att utöva politisk utpressning.⁶⁴ Detta skulle i så fall vara en av de allvarligaste situationerna för EU, eftersom kostnaderna för EU blir extrema medan de påverkar Ryssland ytterst lite i det korta loppet, om än mer i det långa loppet (förutsatt att alternativa kunder inte har uppstått). Det är alltså mer troligt att Ryssland klarar sig utan Europa än tvärtom, vilket ger Ryssland ett överläge.

Frågan om Kina som en eventuell importör av rysk gas är i det här scenariot också relevant. I scenario B var det mindre sannolikt att Ryssland skulle använda Kinas vilja att importera gas till något annat än att få fördelar i förhållandet med EU. På grund av försämrade relationer mellan EU och Ryssland på grund av avsaknad av liberaldemokratiska värden, har Ryssland större anledning att använda Kinas gasimport som maktmedel. Ett illiberalt Ryssland kommer vara minst lika intresserat att exportera gas till Kina som till EU.⁶⁵ Eftersom Kina ligger geografiskt närmare än EU och inga ”transit countries” finns mellan Kina och Ryssland, är alternativet att exportera gas till Kina snarare än EU ett lockande alternativ. Risken finns att Ryssland inte kommer exportera tillräckligt med gas till EU för att tillgodose dess behov.

Rysslands förluster om landet beslutar sig för att sluta sälja gas till EU kommer alltså vara tämligen små. Gasen kan antingen säljas på annat håll eller bara lagras i syfte att kunna säljas senare. I och med oljestabiliseringsfonden kan Ryssland klara sig en viss tid utan intäkterna från gasförsäljningen till EU. Man kan argumentera att Rysslands fondpengar inte kommer vara för evigt, vilket är sant. Men kostnaderna för EU kommer under tiden Ryssland lever av sina fondpengar vara astronomiska: miljoner européer kommer att vara utan elektricitet. Situationen hade kunnat förbättras något om de europeiska länderna skapade en depå där rysk gas kunde lagras, i syfte att kunna motverka ett användande av gas som politiskt medel från Ryssland.⁶⁶ Utan en sådan möjlighet har dock EU inte mycket att sätta emot Ryssland om landet beslutar sig att höja priser eller skära av tillförseln till EU.

Keohane och Nye talar också om att ett lands vilja (*commitment*) att utstå svårigheter kan påverka hur situationen utvecklas. Under Vietnamkriget hade USA på i princip alla nivåer överläge över Nordvietnam. Trots detta utvecklade sig situationen till USA:s nackdel, vilket Keohane och Nye tillskriver Nordvietnams vilja att stå på sig mot USA. I den ovanstående situationen med Ryssland och EU är det mindre troligt att européer skulle stå ut med att vara utan energi än att det autokratiska Ryssland skulle vika sig inför hotet om lägre intäkter.

Oviljan från de tidigare kommunistiska staterna att handla bilateralt med Ryssland kommer driva på skapandet av en gemensam energipolitik, vilket vi talade om i scenario B

---

⁶² Ibid.

⁶³ Larsson 2006, ss 184-192

⁶⁴ Andersson 2008, s 11

⁶⁵ Ibid., s 12

⁶⁶ Stent i Campbell & Price 2008, s 87

(Demokratiskt Ryssland, beroende EU). Skillnaden mellan scenario B och detta scenario är att risken för att andra länder i detta scenario skall välja att handla bilateralt med Ryssland istället för tillsammans med de andra medlemsländerna är mindre eftersom alla länder misstror Ryssland på grund av dess illiberala styre.

Problemet med en gemensam energipolitik är att de som har nämnt idén menar att europeisk kontroll över och insyn i ryska institutioner kan minska och *förhindra* ett beroende av rysk gas. I detta scenario är det dock för sent för detta – beroendet är redan stort. Frågan om EU kommer få någon insyn i de ryska gasinstitutionerna är i detta scenario helt upp till Ryssland. Som nämnt ovan har inte EU något att hota Ryssland med om landet vägrar ge EU insyn. Oavsett om EU skapar en gemensam politik eller inte kommer EU vara så beroende av Ryssland att landet kan säga emot krav på insyn utan att EU kan göra något åt det.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att Ryssland inte kommer vara främmande för att använda EU:s gasberoende som ett maktmedel med tanke på de dåliga relationerna som finns på grund av avsaknad av gemensamma liberaldemokratiska värden och östra EU:s ryskskepsis som grundar sig i historiska händelser. Ännu värre blir situationen om Ryssland kan använda sin oljestabiliseringsfond för att kompensera för förlorade intäkter från EU.

I och med EU:s fullständiga beroende av rysk gas är och förblir EU beroende av Ryssland. Ryssland kommer ha möjligheten att öka sitt inflytande i EU och använda gastillförseln som ett politiskt medel. Gasberoendevariabeln säger således att relationen mellan Ryssland och EU kommer försämrats, och EU kommer vara beroende av Ryssland.

Vad gäller demokrativariabeln kommer avsaknaden av gemensamma liberaldemokratiska värden att leda till sämre relationer, vilket driver på Rysslands vilja att förstärka sin kontroll över gasleveranserna till EU. Kombinationen av konsekvenserna av de båda variabelvärdena är oroande från ett europeiskt perspektiv. Oron för rysk dominans är mindre i scenario B ”Demokratiskt Ryssland, Beroende EU”, just eftersom man förväntar sig vänligare relationer med Ryssland eftersom landet är en liberal demokrati.⁶⁷ I det här läget är det dock osannolikt att en illiberal regim i Ryssland skulle förbättra relationen mellan parterna.

Vi kan därmed dra slutsatsen att relationen mellan Ryssland och EU kommer att skifta till en för Ryssland fördelaktig position, vara mer fientlig och EU kommer vara i en extremt beroende position av Ryssland. Rysslands möjligheter att utpressa EU kommer vara mycket större än i nuläget, extra mycket så om Ryssland har sin oljestabiliseringsfond och exporter till Kina att luta sig tillbaka på.

---

⁶⁷ Owen 1997, ss 97-98

4 Slutsatser

Jag har i den här uppsatsen argumenterat för att den liberaldemokratiska utvecklingen i Ryssland och EU:s beroende av rysk naturgas kommer vara av stor betydelse för utvecklingen av relationen dem emellan. Genom granskandet av tre scenarier där dessa två variabler har haft olika värden har vi kunnat diskutera hur de olika variabelvärdena kan påverka relationen. Jag har fokuserat speciellt på tre aspekter som ett flertal bedömare framhåller som viktiga för EU:s beroende av rysk gas och Rysslands liberaldemokratiska utveckling, nämligen EU:s möjlighet till insyn i de ryska gasinstitutionerna, en gemensam energipolitik för EU och de östra EU-ländernas ryskskepsis.

Karaktären på relationen mellan Ryssland och EU skiljer sig markant mellan scenarierna. I *scenario A – Demokratiskt Ryssland och Oberoende EU* – kom vi fram till att sannolikheten föreligger att EU frivilligt kommer att öka sin import av rysk gas, om EU uppfattar Ryssland som liberaldemokratiskt. Denna fråga kommer att påverkas av de östra EU-ländernas ryskskepsis, vilket Ryssland kan mildra genom att tillåta europeisk insyn i sina gasinstitutioner.

Relationen mellan parterna kommer i det här läget med största sannolikhet att förbättras. Om Ryssland öppnar sina institutioner för europeisk insyn blir EU mindre beroende, vilket ger bättre relationer. Om Ryssland inte öppnar sina institutioner kommer EU:s vilja att köpa rysk gas att minska. Rysslands liberaldemokratiska utveckling kommer påverka relationerna positivt. Skapandet av en gemensam energipolitik inom EU är av liten vikt. EU:s möjlighet att kräva insyn i de ryska gasinstitutionerna är nästan ett krav för att EU över huvud taget skall köpa in mer gas. Eftersom EU i dagsläget inte har lyckats med skapandet av en gemensam energipolitik, är det tveksamt om den kommer skapas i detta scenario, där EU är mindre beroende av Ryssland än idag. Om EU inte skapar en gemensam energipolitik, blir situationen en som liknar scenario B.

I *scenario B – Liberaldemokratiskt Ryssland och Beroende EU* – blir situationen något annorlunda. Istället för att frivilligt tillåta ökad import av rysk gas, utgick vi från att EU blir beroende av rysk gas. I det här läget *behöver* inte Ryssland tillåta europeisk insyn för att EU skall godkänna Ryssland som en leverantör, EU har inget val. Ryssland kan välja mellan att antingen öppna institutionerna för europeisk insyn och stilla den skepsis som finns och därmed förbättra relationen mellan EU och Ryssland genom minskat europeiskt beroende, eller hålla institutionerna stängda för att hålla kvar EU i ett beroendeläge. Det är också sannolikt att Ryssland kommer använda Kinas behov av rysk gas som ett maktmedel i relation till EU.

Skapandet av en gemensam europeisk energipolitik kommer att framlyftas av de ryskskeptiska staterna då EU med en enad energipolitik har större chans att få insyn i de ryska institutionerna. Det är däremot oklart om denna vädjan räcker för att överbrygga de separata EU-ländernas rädsla att bli utan gas, vilket kan lösas genom bilateral handel med Ryssland.

Relationen mellan Ryssland och EU kommer i det här scenariot huvudsakligen bero på Rysslands agerande. Om Ryssland öppnar sina institutioner kommer situationen vara mycket lik scenario A. Om de hålls stängda kommer EU vara utan insyn i de ryska gasinstitutionerna, vilket leder till försämrade relationer då EU blir mer beroende av Ryssland. Den liberaldemokratiska utvecklingen i Ryssland kommer leda till förbättrade relationer parterna emellan, och ökar sannolikheten att Ryssland ger EU insyn.

I *scenario D – Odemokratiskt Ryssland och Beroende EU* – ser situationen allvarlig ut för EU. Ryssland saknar nu liberaldemokratiska värden, vilket orsakar försämrade relationer parterna emellan. EU är dessutom beroende av rysk gas, vilket försämrar relationerna ytterligare. Sannolikheten är här större att EU skapar en gemensam energipolitik för att hantera beroendet av rysk gas. Problemet är att EU i det här scenariot är så beroende av Ryssland att det inte spelar någon roll om man har en gemensam energipolitik eller inte – Ryssland kan agera hur det vill vad gäller gastillförsel och insyn utan att EU kan göra något åt det.

Om gasförbindelser skärs av har Ryssland exporter till Kina och en eventuell oljefond att falla tillbaka på, medan EU kommer att lämna miljoner européer utan elektricitet. EU:s kostnader kommer vara alltför höga för att tillåta en sådan utveckling. Relationen mellan parterna kommer att vara dåliga på grund av utvecklingen på båda variablerna, och EU kommer vara i en extrem beroendeställning.

Vi har konstaterat att det är mer sannolikt att ett liberaldemokratiskt Ryssland tillåter europeisk insyn i sina institutioner än att ett illiberalt Ryssland gör det. Europeisk insyn leder till minskad ryskskepsis i framför allt östra EU, vilket leder till att EU gemensamt kan godkänna Ryssland som en gasleverantör. Med det här resonemanget har vi kommit fram till att en demokratisk utveckling i Ryssland kan leda till ett ökat europeiskt inköp, men även beroende, av rysk gas. Detta överensstämmer med Owens teori om att liberaldemokratiska stater hellre handlar och arbetar med varandra än med illiberala ickedemokratiska stater.

Gasberoendevariabeln påverkas mer av demokrativariabeln än tvärtom. EU:s gasberoende påverkas av den liberaldemokratiska utvecklingen i Ryssland, medan ett beroende EU verkar ha liten påverkan på den ryska demokratin. Gasberoendevariabeln indikerar att ett beroende EU kommer ha anledning att oro sig över rysk dominans och försöka förminska denna. Med andra ord: relationen mellan Ryssland och EU kommer att vara ansträngd om EU är beroende, precis som beroendevariabeln menar.

Genom användande av tre scenarier har vi kunnat diskutera hur ett europeiskt gasberoende av Ryssland och en liberaldemokratisk utveckling av Ryssland kan påverka relationen mellan den Europeiska unionen och den ryska federationen. Jag har visat vilka val som i de olika scenarierna kommer var viktiga för påverkan på den rysk-europeiska relationen och hur mina två oberoende variabler kan påverka den relationen. Baserat på granskningen av dessa scenarier tycks vikten av mina oberoende variabler vara stor.

5 Referenslista

5.1 Tryckta källor

Esaiasson, Peter – Gilljam, Mikael – Oscarsson, Henrik – Wängnerud, Lena, 2007. *Metodpraktikan*. Tredje upplagan. Stockholm: Nordstedts juridik AB.

Keohane, Robert O – Nye, Joseph S, 2001. *Power and Interdependence*. Tredje upplagan. New York: Longman.

Stent, Angela, 2008. "An Energy Superpower?", sidorna 76-96 i Campbell, Kurt M – Price, Jonothan (red) *The global politics of energy*. Washington, DC: The Aspen Institute

5.2 Uppsatser och artiklar

Andersson, Richard J, 2008. "Europe's Dependence on Russian Natural Gas: Perspectives and Recommendations for a Long-term Strategy", *Marshall Center Occasional Paper Series*, nr 19,
http://www.marshallcenter.org/mcpublicweb/MCDocs/files/College/F_Publications/occPapers/occ-paper_19-en.pdf

Berkhout, Frans – Hertin, Julia, 2002. "Foresight Futures Scenarios: Developing and Applying a Participative Strategic Planning Tool". *Greener Management International*, nr 37, sidorna 37-53
<http://web.ebscohost.com.ludwig.lub.lu.se/ehost/pdf?vid=2&hid=101&sid=79be8bbc-0e25-4958-8191-2bd390809a8d%40sessionmgr112>

Doyle, Michael W, 1986. "Liberalism and world politics". *The American Political Science Review*, vol 80, nr 4, sidorna 1151-1169
http://homepages.stmartin.edu/fac_staff/rlangill/PLS%20300/Liberalism%20and%20World%20Politics%20Doyle.htm

Larsson, Robert L., *Russia's energy policy [Elektronisk resurs] : security dimensions and Russia's reliability as an energy supplier*, Swedish Defence Research Agency (FOI), Stockholm, 2006
<http://www2.foi.se/rapp/foir1934.pdf>

Mankoff, Jeffrey, 2009. "Eurasian Energy Security", *Council on Foreign Relations*, nr 43.
http://www.google.se/url?sa=t&source=web&ct=res&cd=1&ved=0CAkQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.cfr.org%2Fcontent%2Fpublications%2Fattachments%2FEurasia_CSR43.pdf&ei=axtDS6bmA4SkmwOBpLx5&usg=AFQjCNFftDnbhciA9HvWOOx9k3CTudwNA&sig2=hcOXUbqV9Eu8BKDhFr4R0g

Owen, John M, 1994. "How Liberalism Produces Democratic Peace", *International Security*, vol 19, nr 2, ss 87-125.
<http://www.jstor.org.ludwig.lub.lu.se/stable/pdfplus/2539197.pdf>

Ringmar, David. "The European dependence of Russian Energy". Nätverket Olja & Gas-seminarium 25 september 2005.

Rosato, Sebastian, 2003. "The Flawed Logic of Democratic Peace Theory". *The American Political Science Review*, vol 97, nr 4, sidorna 585-602
<http://weber.ucsd.edu/~tkousser/Rosato%202003.pdf>

Smith, Keith C. "Russian Energy Pressure Fails to Unite Europe", *Center for Strategic and International Studies*, vol 13, nr 1.
http://csis.org/files/media/csis/pubs/eurofocus_v13n01.pdf

"Security of gas supply in open markets, LNG and power at a turning point", *International energy agency*, 2004.
<http://www.iea.org/textbase/nppdf/free/2004/security.pdf>

Wack, Pierre, 1985. "Scenarios: Uncharted Waters Ahead", *Harvard Business Review*, vol 63, nr 5, sidorna 73-90
<http://web.ebscohost.com.ludwig.lub.lu.se/ehost/pdf?vid=2&hid=101&sid=eff40e67-a46a-42a2-ad32-8aa723dc4b96%40sessionmgr104>

5.3 Hemsidor

Freedom house. Sökdatum 17 december.
<http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=22&year=2008&country=7399>
<http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=363&year=2008&country=7372>